

Гродзь Наталя Миколаївна, доктор філософії, старший викладач кафедри інженерної механіки, факультету Сил підтримки, Національна академія сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного, Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1577-1214>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ РЕЗЕРВІСТІВ

***Анотація.** У статті обґрунтовано психолого-педагогічні умови розвитку критичного мислення в системі підготовки резервістів як важливого чинника підвищення їхньої професійної готовності до виконання завдань за призначенням в умовах сучасних безпекових викликів. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі резервного компоненту сектору безпеки і оборони, необхідністю оперативного прийняття обґрунтованих рішень у складних, невизначених та стресогенних ситуаціях, а також потребою формування у резервістів здатності до самостійного аналізу інформації, оцінювання ризиків і прогнозування наслідків дій.*

Метою статті є теоретичне обґрунтування та систематизація психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективний розвиток критичного мислення у процесі підготовки резервістів. У статті використано методи аналізу та узагальнення наукових джерел, систематизації підходів до визначення сутності критичного мислення, а також моделювання освітнього процесу з урахуванням специфіки військової підготовки.

Уточнено зміст поняття «критичне мислення резервіста» як інтегративної якості особистості, що поєднує когнітивний (аналіз, синтез, оцінювання інформації), рефлексивний (усвідомлення власних суджень і упереджень), мотиваційно-ціннісний (відповідальність за прийняті рішення) та поведінковий (готовність діяти на основі обґрунтованих висновків) компоненти. Визначено, що розвиток критичного мислення потребує створення комплексу психолого-педагогічних умов, зокрема: формування безпечного освітнього середовища, яке стимулює відкритий обмін думками; використання проблемно-орієнтованих і ситуаційних методів навчання (кейсів, тактичних задач, моделювання бойових ситуацій); інтеграції рефлексивних практик у навчальний процес; забезпечення міждисциплінарного підходу до аналізу професійних ситуацій; розвитку стресостійкості та емоційної саморегуляції як психологічної основи раціонального мислення.

Доведено, що поєднання когнітивних тренінгів, групових дискусій, дебрифінгів після виконання навчальних завдань та цифрових симуляцій сприяє формуванню в резервістів здатності критично оцінювати інформаційні впливи, протидіяти маніпуляціям і приймати зважені рішення в умовах інформаційної

та гібридної війни. Наголошено на важливості підготовки інструкторського складу до впровадження технологій розвитку критичного мислення.

Ключові слова: критичне мислення, психолого-педагогічні умови, підготовка резервістів, професійна готовність, військова освіта, проблемно-орієнтоване навчання, стресостійкість, рефлексія, прийняття рішень, безпекові виклики.

Hrodz Nataliia Mykolayivna, PhD, Senior teacher of Department of Engineering mechanics, Faculty of Support forces, Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy, Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1577-1214>

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN THE SYSTEM OF TRAINING RESERVISTS

Abstract. *The article substantiates the psychological and pedagogical conditions for the development of critical thinking in the system of training reservists as an important factor in increasing their professional readiness to perform assigned tasks in the conditions of modern security challenges. The relevance of the study is due to the growing role of the reserve component of the security and defense sector, the need to promptly make informed decisions in complex, uncertain and stressful situations, as well as the need to form in reservists the ability to independently analyze information, assess risks and predict the consequences of actions.*

The purpose of the article is the theoretical justification and systematization of psychological and pedagogical conditions that ensure the effective development of critical thinking in the process of training reservists. The article uses methods of analysis and generalization of scientific sources, systematization of approaches to determining the essence of critical thinking, as well as modeling the educational process taking into account the specifics of military training.

The content of the concept of "critical thinking of a reservist" as an integrative quality of a person, combining cognitive (analysis, synthesis, evaluation of information), reflective (awareness of one's own judgments and prejudices), motivational-value (responsibility for decisions made) and behavioral (readiness to act on the basis of well-founded conclusions) components, is specified. It is determined that the development of critical thinking requires the creation of a complex of psychological and pedagogical conditions, in particular: the formation of a safe educational environment that stimulates an open exchange of ideas; the use of problem-oriented and situational teaching methods (case studies, tactical tasks, modeling combat situations); the integration of reflective practices into the educational process; ensuring an interdisciplinary approach to the analysis of professional situations; the development of stress resistance and emotional self-regulation as a psychological basis for rational thinking.

It has been proven that a combination of cognitive training, group discussions, debriefings after completing training tasks, and digital simulations contributes to the formation of the ability of reservists to critically assess information influences, counteract manipulation, and make informed decisions in the conditions of information and hybrid warfare. The importance of training instructors to implement technologies for the development of critical thinking is emphasized.

Keywords: *critical thinking, psychological and pedagogical conditions, reservist training, professional readiness, military education, problem-based learning, stress resistance, reflection, decision-making, security challenges.*

Постановка проблеми. Сучасні безпекові виклики, гібридний характер воєнних загроз, інтенсивні інформаційні впливи та зростання ролі людського чинника у системі національної безпеки зумовлюють підвищені вимоги до якості підготовки резервістів. В умовах невизначеності, обмеженого часу для прийняття рішень, високої відповідальності за наслідки власних дій особливого значення набуває здатність особистості до самостійного аналізу ситуації, критичного осмислення отриманої інформації, прогнозування ризиків і вибору оптимальної стратегії поведінки.

Традиційна система підготовки резервістів переважно орієнтується на формування професійних знань, умінь і навичок, відпрацювання алгоритмів дій у типових умовах. Водночас сучасна військово-професійна діяльність характеризується нестандартністю, динамічністю та необхідністю прийняття рішень у складних морально-психологічних ситуаціях. За таких обставин лише репродуктивних знань і чітко заданих інструкцій недостатньо. Виникає потреба у розвитку критичного мислення як інтегративної якості особистості резервіста, що забезпечує здатність оцінювати достовірність інформації, розпізнавати маніпуляції, протидіяти дезінформації та діяти на основі обґрунтованих висновків.

Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті інформаційної та когнітивної складової сучасних конфліктів, де поряд із фізичними загрозами важливу роль відіграють психологічний тиск, пропаганда, фейки та інші форми впливу на свідомість військовослужбовців. Низький рівень сформованості критичного мислення може призвести до помилкових рішень, неадекватної оцінки обстановки, зниження ефективності підрозділу та підвищення ризику для життя і здоров'я особового складу.

Попри наявність наукових досліджень, присвячених розвитку критичного мислення у системі освіти, питання визначення цілісного комплексу психолого-педагогічних умов його формування саме у процесі підготовки резервістів залишається недостатньо розробленим. Недостатня інтеграція технологій розвитку критичного мислення в освітній процес, обмежене використання проблемно-орієнтованих методів навчання, а також недостатня увага до психологічних аспектів прийняття рішень в умовах стресу зумовлюють суперечність між потребою практики у підготовці резервістів із високим рівнем критичного мислення та реальним станом організації освітнього процесу.

Отже, актуалізується необхідність теоретичного обґрунтування та практичного визначення психолого-педагогічних умов розвитку критичного мислення в системі підготовки резервістів як важливої складової їхньої професійної готовності та ефективності діяльності в сучасному безпековому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку критичного мислення як складової професійної компетентності здобувачів освіти привертає значну увагу сучасних вчених у різних галузях знань, від педагогіки й психології до воєнних наук і менеджменту безпеки. Це пояснюється тим, що здатність аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, приймати зважені рішення в умовах невизначеності та постійних змін є ключовою вимогою професійної діяльності в сучасному світі. Особливо ці питання загострюються в умовах підготовки резервістів, де від рівня сформованості критичного мислення залежить оперативність реакції на загрози, ефективність взаємодії в команді та здатність адаптуватися до нових викликів. У загальноосвітній і професійній педагогіці розвиток критичного мислення розглядається як результат цілеспрямованої освітньої діяльності, де центральними аспектами є проблемно-пошукові методи навчання, рефлексивні практики, міждисциплінарний інтегративний підхід та активні форми роботи. Психолого-педагогічні дослідження вказують на синергетичну взаємодію когнітивних, мотиваційно-ціннісних і діяльнісних компонентів критичного мислення як цілісної компетентності, що формується в процесі спеціальної підготовки [1-14].

У своїй роботі Н. Козаченко [5], аналізує дві основні інтерпретації критичного мислення, філософську та педагогічну. Перший підхід розглядає критичне мислення як засіб пошуку істини та метод раціонального міркування, тоді як педагогічний акцентує увагу на формуванні особистісних характеристик, що дозволяють адекватно мислити й приймати рішення в соціальному контексті. У своїй праці Д. Кисленко [6], розглядає роль критичного мислення як професійно важливої якості для військових фахівців. У дослідженні підкреслюється, що в умовах оперативної діяльності та військового управління здатність аналізувати ситуацію, оцінювати ризики, фільтрувати інформацію й ухвалювати обґрунтовані рішення має спеціальну значущість. У праці Л. Усанової, І. Усанова та О. Штепи [13], критичне мислення розглядається як компетентнісний компонент сучасної професійної підготовки здобувачів освіти. Автори аналізують філософсько-освітні підстави формування критичного мислення в умовах сучасних соціокультурних трансформацій, підкреслюючи його як невід'ємну складову інтелектуальної культури та професійної компетентності. Л. Кравченко та О. Ільченко [8], здійснюють поглиблений теоретико-методологічний аналіз сутності та змісту поняття «критичне мислення» в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців. О. Жмурко та І. Понеділок [14], досліджують взаємозв'язок критичного мислення та медіаграмотності у формуванні культури безпеки майбутніх фахівців у сфері цифрових технологій.

Таким чином, сучасні публікації науковців висвітлюють як загальні теоретико-методологічні засади розвитку критичного мислення у професійній

підготовці, так і специфічні підходи, що враховують особливості підготовки резервістів. Це створює основу для подальшого ґрунтовного наукового аналізу психолого-педагогічних умов, здатних забезпечити ефективне формування критичного мислення в цій категорії здобувачів професійної освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування та систематизація психолого-педагогічних умов розвитку критичного мислення в системі підготовки резервістів, а також визначення ефективних форм, методів і технологій навчання, що забезпечують формування здатності до обґрунтованого прийняття рішень, аналітичного оцінювання інформації та адекватної поведінки в умовах невизначеності й стресу. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань: уточнити сутність поняття «критичне мислення резервіста»; окреслити його структурні компоненти; визначити психологічні чинники, що впливають на його розвиток; обґрунтувати комплекс психолого-педагогічних умов, необхідних для ефективного формування цієї якості у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація поставленої мети передбачає насамперед уточнення сутності поняття «критичне мислення резервіста» у контексті специфіки його професійної підготовки. У сучасній психолого-педагогічній науці критичне мислення розглядається як здатність особистості до усвідомленого аналізу інформації, оцінювання її достовірності, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, формулювання обґрунтованих висновків і прийняття рішень на основі логічних міркувань. Водночас у системі підготовки резервістів це поняття набуває особливої ваги, оскільки передбачає не лише інтелектуальну діяльність, а й готовність діяти в умовах ризику, дефіциту часу та підвищеного психологічного навантаження.

Отже, критичне мислення резервіста доцільно трактувати як інтегративну професійно значущу якість, що поєднує аналітичні здібності, рефлексивність, стресостійкість, відповідальність за прийняті рішення та здатність до адаптивної поведінки в динамічному безпековому середовищі. Такий підхід дозволяє розглядати його не лише як когнітивну навичку, а як складну систему взаємопов'язаних компонентів.

У структурі критичного мислення резервіста доцільно виокремити чотири основні компоненти.

Перший — когнітивний, що охоплює здатність до аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, аргументації та прогнозування наслідків рішень. Саме він забезпечує раціональну обробку інформації, розпізнавання маніпулятивних впливів, оцінювання альтернатив.

Другий — мотиваційно-ціннісний компонент, який визначає внутрішню установку особистості на пошук істини, готовність брати відповідальність за власні дії, прагнення до професійного самовдосконалення.

Третій — рефлексивний компонент, що передбачає здатність до самоаналізу, усвідомлення власних помилок, критичної оцінки власних суджень і дій.

Четвертий — діяльнісний компонент, який проявляється у практичному застосуванні аналітичних умінь під час розв'язання професійних завдань, прийнятті рішень у складних та стресових ситуаціях.

Розвиток зазначених компонентів зумовлюється низкою психологічних чинників. Серед них особливу роль відіграють рівень інтелектуального розвитку, сформованість пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення), емоційна стійкість, здатність до саморегуляції та толерантність до невизначеності. В умовах підготовки резервістів важливо враховувати вплив стресових факторів, які можуть обмежувати раціональність мислення, спричиняти імпульсивність або стереотипність рішень. Тому розвиток критичного мислення має поєднуватися з формуванням навичок психологічної саморегуляції, управління емоціями та подолання когнітивних викривлень.

Визначення психолого-педагогічних умов розвитку критичного мислення резервістів передбачає створення цілісного освітнього середовища, спрямованого на активізацію пізнавальної діяльності та стимулювання самостійності мислення.

Першою умовою є впровадження проблемно-орієнтованого навчання, яке передбачає постановку перед здобувачами реальних або наближених до реальних професійних ситуацій, що потребують аналізу, оцінювання альтернатив і прийняття обґрунтованого рішення. Такі завдання активізують аналітичну діяльність і сприяють формуванню гнучкості мислення.

Другою умовою виступає використання методів ситуаційного моделювання та військових симуляцій. Моделювання тактичних сценаріїв, розбір реальних кейсів, проведення навчальних тренувань із подальшим обговоренням результатів дозволяють сформувати здатність оцінювати обстановку комплексно, враховувати різні фактори та прогнозувати наслідки дій. Особливо ефективним є проведення дебрифінгу колективного аналізу виконаних завдань, під час якого учасники рефлексують власні рішення та отримують зворотний зв'язок.

Третьою умовою є створення психологічно безпечного освітнього середовища, у якому резервісти мають можливість відкрито висловлювати власні думки, аргументувати позицію, ставити запитання й обговорювати альтернативні точки зору без страху негативної оцінки. Така атмосфера сприяє розвитку самостійності мислення та формуванню культури конструктивної дискусії.

Четвертою умовою є інтеграція рефлексивних практик у процес підготовки. Це може бути ведення рефлексивних щоденників, самооцінювання результатів діяльності, участь у групових обговореннях, що дозволяє поглибити усвідомлення власних пізнавальних процесів та вдосконалити стратегії прийняття рішень.

П'ятою важливою умовою є міждисциплінарний підхід до навчання, який забезпечує комплексне бачення професійних проблем. Поєднання знань із військової тактики, психології, інформаційної безпеки та управління дозволяє сформувати системне мислення й уникнути вузькопрофільного сприйняття ситуації.

Таким чином, розвиток критичного мислення у системі підготовки резервістів можливий за умови комплексного поєднання когнітивних, психологічних і педагогічних чинників. Системне впровадження окреслених психолого-педагогічних умов сприяє формуванню у резервістів здатності до обґрунтованого прийняття рішень, ефективної взаємодії в колективі та адекватної поведінки в умовах сучасних безпекових викликів. Це, своєю чергою, підвищує їхню професійну надійність і готовність до виконання завдань за призначенням.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження встановлено, що розвиток критичного мислення є однією з ключових умов підвищення ефективності системи підготовки резервістів у сучасному безпековому середовищі. Критичне мислення резервіста обґрунтовано як інтегративну професійно значущу якість, що поєднує когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивний та діяльнісний компоненти й забезпечує здатність до об'єктивного аналізу інформації, прийняття зважених рішень і відповідальної поведінки в умовах невизначеності та стресу.

Доведено, що ефективний розвиток критичного мислення можливий за умови створення комплексу взаємопов'язаних психолого-педагогічних умов. До них віднесено: впровадження проблемно-орієнтованого навчання; використання методів ситуаційного моделювання, військових симуляцій і кейс-аналізу; організацію систематичної рефлексії та дебрифінгу; формування психологічно безпечного освітнього середовища; інтеграцію міждисциплінарного підходу та розвиток навичок саморегуляції. Їх системне поєднання сприяє підвищенню аналітичної гнучкості, стресостійкості, здатності до командної взаємодії та протидії інформаційним впливам.

Водночас результати дослідження засвідчують, що на практиці реалізація окреслених умов потребує подальшого методичного забезпечення та підготовки інструкторського складу до впровадження технологій розвитку критичного мислення. Особливої уваги потребує питання поєднання традиційних форм військової підготовки з інноваційними освітніми технологіями, що стимулюють самостійність мислення та відповідальність за прийняті рішення.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з розробленням і апробацією діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості критичного мислення у резервістів, експериментальною перевіркою ефективності запропонованих психолого-педагогічних умов, а також створенням методичних рекомендацій щодо інтеграції технологій розвитку критичного мислення в систему професійної підготовки. Актуальним напрямом досліджень є також вивчення впливу цифрових симуляцій та адаптивних навчальних платформ на формування аналітичної компетентності резервістів в умовах інформаційної та гібридної війни.

Отже, системний підхід до розвитку критичного мислення в підготовці резервістів є важливим чинником підвищення їхньої професійної надійності, адаптивності та готовності до виконання завдань у складних умовах сучасного безпекового простору.

Список використаних джерел:

1. Бадер С. О., Починкова М. М. (2023). Структура критичного мислення особистості. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 62. С. 91-97.
2. Березнева І. М. (2018). Особливості формування критичного мислення курсантів у процесі вивчення іноземної мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Вип. 63. С. 10-13.
3. Гандзілевська Г., Костюшко І. (2020). Педагогічна рефлексія учителів крізь призму критичного мислення. *Вісник Національного університету оборони України*. 56(3). С. 14–20. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-56-3-14-20>
4. Дворянчикова С., Юган Н. (2018). Навчання критичного мислення в українських вишах: освітні тренди та виклики впровадження. *Scientific Letters of Academic Society*. Вип. 6. №2А. С. 51-56.
5. Козаченко Н. (2021). Критичне мислення: філософія і педагогіка. *Актуальні проблеми духовності*. № 22. С. 251-271. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i22.4527>
6. Кисленко Д. (2024). Критичне мислення в діяльності військового керівника оперативного рівня. *Військова освіта*. № 1(49). С. 91-101. DOI: 10.33099/2617-1775/2024-01/91-101
7. Курило, В., Караман, О. (2025). Змістові і процесуальні аспекти технології формування критичного мислення військовослужбовців в умовах збройного насилля та інформаційної агресії рф проти України. *Ввічливість*. (3), 88–95. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.12>
8. Кравченко Л., Ільченко О. (2025). Критичне мислення майбутніх фахівців: сутність і зміст поняття. *Українська професійна освіта*. (18). С. 208–215. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.18.347751>
9. Криштанович М.Ф. Криштанович С.В. (2018). Проблеми формування професійно-педагогічної компетентності викладача в освітньому середовищі. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»* Вип. 84, том 2, С – 116-121.
10. Криштанович, М. Ф., Вовчистий К., (2023). Організаційно-педагогічні умови реалізації підготовки викладача права в закладі вищої освіти. *Науково-педагогічний журнал «Освітні обрії»*, Том 56 № 1. С. 65-68. <https://doi.org/10.15330/obrii.56.1.65-68>
11. Рибчук О. Г. (2025). Специфіка критичного мислення офіцерів оперативного рівня: психологічний аналіз. *«Перспективи та інновації науки»*. № 1(47). С. 1723-1734. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-1723-1734](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-1723-1734)
12. Пашкевич С. М., Криштанович М.Ф. (2025). Інтерактивні методики як засіб розвитку цифрової компетентності в професійній освіті. *"Вісник науки та освіти" (Серія «Педагогіка»)*. № 5(35). - С. 1902-1910. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5\(35\)-1902-1910](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5(35)-1902-1910)
13. Усанова Л., Усанов І., Штепа О. (2024). Формування критичного мислення в системі компетентнісної підготовки фахівців. *Українська професійна освіта*. (16). С. 48–55. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314293>
14. Жмурко О., Понеділок І. (2025). Розвиток критичного мислення та медіаграмотності як основи формування культури безпеки майбутніх фахівців з цифрових технологій. *Педагогіка безпеки*. вип. 10, вип. 1. С. 49–55, DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2025-10-1-049-055>

References:

1. Bader S. O., Pochinkova M. M. (2023). Struktura krytychnoho myslennya osobystosti. [The structure of critical thinking of the individual]. *Innovative pedagogy*. Issue 62. pp. 91-97.

2. Berezneva I. M. (2018). Osoblyvosti formuvannya krytychnoho myslennya kursantiv u protsesi vyvchennya inozemnoyi movy. [Peculiarities of the formation of critical thinking of cadets in the process of learning a foreign language]. Scientific journal of the National Defense University named after M. P. Dragomanov. Issue 63. pp. 10-13.
3. Gandzilevska G., Kostyushko I. (2020). Pedahohichna refleksiya uchyteliv kriz' pryzmu krytychnoho myslennya. [Pedagogical reflection of teachers through the prism of critical thinking]. Bulletin of the National Defense University of Ukraine. 56(3). pp. 14–20. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-56-3-14-20>
4. Dvoryanchykova S., Yuhan N. (2018). Navchannya krytychnoho myslennya v ukrayins'kykh vyshakh: osvritni trendy ta vyklyky vprovadzhennya. [Teaching critical thinking in Ukrainian universities: educational trends and challenges of implementation]. Scientific Letters of Academic Society. Vol. 6. No. 2A. pp. 51-56.
5. Kozachenko N. (2021). Krytychne myslennya: filosofiya i pedahohika. [Critical thinking: philosophy and pedagogy]. Current problems of spirituality. No. 22. pp. 251-271. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i22.4527>
6. Kyslenko D. (2024). Krytychne myslennya v diyal'nosti viys'kovoho kerivnyka operatyvnoho rivnya. [Critical thinking in the activities of a military leader of the operational level]. Military education. No. 1(49). pp. 91-101. DOI: 10.33099/2617-1775/2024-01/91-101
7. Kurylo, V., Karaman, O. (2025). Zmistovi i protsesual'ni aspekty tekhnolohiyi formuvannya krytychnoho myslennya viys'kovosluzhbovtziv v umovakh zbroynoho nasyllya ta informatsiynoyi ahresiyi rf proty Ukrayiny. [Content and procedural aspects of the technology of forming critical thinking of military personnel in conditions of armed violence and information aggression of the Russian Federation against Ukraine]. Politeness. (3), pp. 88–95. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.12>
8. Kravchenko L., Ilchenko O. (2025). Krytychne myslennya maybutnikh fakhivtsiv: sutnist' i zmist ponyattya. [Critical thinking of future specialists: the essence and content of the concept]. Ukrainian professional education. (18). pp. 208–215. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.18.347751>
9. Kryshtanovych M.F. Kryshtanovych S.V. (2018). Problemy formuvannya profesiyno-pedahohichnoyi kompetentnosti vykladacha v osvith'omu seredovyschi. [Problems of forming professional and pedagogical competence of a teacher in the educational environment]. Collection of scientific works "Pedagogical Sciences" Vol. 84, vol. 2, pp. 116-121.
10. Kryshtanovych, M. F., Vovchastyy K., (2023). Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy realizatsiyi pidhotovky vykladacha prava v zakladi vyshchoyi osvity. [Organizational and pedagogical conditions for the implementation of law teacher training in a higher education institution]. Scientific and pedagogical journal "Educational Horizons", Volume 56 No. 1. P. 65-68. <https://doi.org/10.15330/obrii.56.1.65-68>
11. Rybchuk O. G. (2025). Spetsyfika krytychnoho myslennya ofitseriv operatyvnoho rivnya: psykholohichnyy analiz. [Specificity of critical thinking of operational level officers: psychological analysis]. "Perspectives and innovations of science". No. 1(47). pp. 1723-1734. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-1723-1734](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-1723-1734)
12. Pashkevych S. M., Kryshtanovych M.F. (2025). Interaktyvni metodyky yak zasib rozvytku tsyfrovoyi kompetentnosti v profesiyniy osviti. [Interactive methods as a means of developing digital competence in professional education]. "Bulletin of Science and Education" (Series "Pedagogy"). No. 5(35). pp. 1902-1910. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5\(35\)-1902-1910](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-5(35)-1902-1910)
13. Usanova L., Usanov I., Shtepa O. (2024). Formation of critical thinking in the system of competence training of specialists. Ukrainian professional education. (16). pp. 48–55. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314293>
14. Zhmurko O., Ponedilok I. (2025). Development of critical thinking and media literacy as the basis for the formation of a security culture of future digital technology specialists. Security Pedagogy. vol. 10, no. 1. pp. 49–55, DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2025-10-1-049-055>